

7. Сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. URL: https://ombudsman.gov.ua/news_details/upovnovazhenij-u-rosijskomu-poloni-ukrayinciv-katuyut-ta-trimayut-u-nelyudskih-umovah

REFERENCES:

1. Perehuda, Ye.V., Panibudlaska, V.F., Semko, V.L., Ryzhko, N.I., Miserzhy, S.D., Stetsenko, V.L., Zghurska, V.L., Tretiak, V.P. (2011). Politolohiia. [Politicalology]. *Navchalnyi posibnyk*. 216. [in Ukrainian].
2. Dodi, K. V. (2011). Rozvytok mizhnarodno-pravovykh norm, shcho stosuuiusia zbroinykh konfliktiv nemizhnarodnoho kharakteru. [Development of international legal norms relating to armed conflicts of a non-international nature]. *Dys. k. yu. n.: 12.00.11*. Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. 236. [in Ukrainian].
3. The Program for Humanitarian Policy and Conflict Research at Harvard University, «Brief Primer on IHL». (2009). Accessed at IHL.ihlresearch.or Archived 2010-04-19 at the Wayback Machine. [in English].
4. Konventsiiia pro polipshennia doli poranenykh ta khvorykh u rehuliarnykh armiiakh. (1929). [Convention on the Amelioration of the Fate of the Wounded and Sick in Regular Armies]. Retrieved from: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> [in Ukrainian].
5. Doroshko. M. S., Hrotsii, Huho. (2004). Ukrainska dyplomatychna entsyklopediia. U 2-kh t. [Ukrainian diplomatic encyclopedia In 2 vols.]. (Vol. 1). 760. [in Ukrainian].
6. Zhenevska konventsiiia pro povodzhennia z viiskovopoloneny. (1949, August 12). [Geneva Convention on the Treatment of Prisoners of War]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text [in Ukrainian].
7. Sait Upovnovazhenoho Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny. [Website of the Commissioner for Human Rights of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from: https://ombudsman.gov.ua/news_details/upovnovazhenij-u-rosijskomu-poloni-ukrayinciv-katuyut-ta-trimayut-u-nelyudskih-umovah [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.05.2024

УДК 340.12(043)

DOI: 10.36550/2522-9230-2024-16-71-75

Гаруст Юрій Віталійович,

доктор юридичних наук, доцент

т.в.о. начальника кафедри військового права та правоохоронної діяльності

Національного університету оборони України

uvga1972@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-5450-4368

Сивак В'ячеслав Вікторович,

слухач Національного університету оборони України

vcebudeukraina@ukr.net

ORCID ID: 0009-0006-5347-1174

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ФУНКЦІЙ ВІЙСЬКОВОЇ ПОЛІЦІЇ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

У статті на підставі аналізу збільшення кількості військових злочинів в умовах війни, збройних конфліктів, що є актуальною загрозою безпеці держави, а також з метою обґрунтування необхідності реформування системи органів забезпечення правопорядку у Збройних Силах України (ЗСУ), проведено аналіз зарубіжного досвіду організації діяльності військової поліції в США, Франції, Великобританії Німеччині та інших країнах. Узагальнено існування у кожній проаналізованій країні певного зводу законів, який досить повно описує всі види правопорушень, злочинів, що виникають у процесі суспільних і міжособистісних відносин, і визначає покарання за них.

Розриті основні функції військової поліції в зарубіжних країнах. Наголошено на моделі військової поліції як самостійного органу у системі військової юстиції різних країн світу, специфіка якого сформована різницею історичних умов та часових меж, діяльність становить значний практичний і теоретичний інтерес для управління державою. Окремо проаналізовано досвід Республіки Казахстан, як пострадянської країни, у якій утворена військова поліція забезпечує правопорядок у військах, попереджує, виявляє і припиняє військові правопорушення і злочини, виступає як штатний орган військового дізнання, який має вертикальну структуру та єдине керівництво.

Визначено спільні ознаки та функції військової поліції: реєстрація та опис правопорушень, попередження злочинів серед військовослужбовців, розслідування скоєних ними злочинів, виконання деяких функцій комендантських

Випуск 16. 2024

© Ю.В.Гаруст, В.В.Сивак, 2024

підрозділів.

Звертається увага на необхідність реформування Військової служби правопорядку Збройних Сил України у військову поліцію з урахуванням стандартів країн-членів НАТО в цій сфері. Передбачено доцільність зазначеної реформи у межах загального реформування Збройних Сил України.

Ключові слова: зарубіжний досвід, військова поліція, попередження злочинів, військові злочини.

Garust Yu., Syvak V. LEGAL ANALYSIS OF THE MAIN FUNCTIONS OF MILITARY POLICE IN FOREIGN COUNTRIES

In this article, based on the analysis of the increase in the number of war crimes in times of war, armed conflicts, which is an urgent threat to the security of the State, and also with a view to substantiating the need to reform the system of law enforcement agencies in the Armed Forces of Ukraine (AFU), the author analyzes the foreign experience of organizing the activities of military police in the USA, France, Great Britain, Germany and other countries. The author summarizes the existence in each analyzed country of a certain set of laws which describes all types of offenses, crimes arising in the course of social and interpersonal relations, and determines the punishment for them.

The author analyzes the main functions of military police in foreign countries. The author emphasizes the model of the military police as an independent body in the military justice system of different countries of the world, the specifics of which are formed by different historical conditions and time frames, and whose activities are of significant practical and theoretical interest for the state administration. The author separately analyzes the experience of the Republic of Kazakhstan as a post-Soviet country where the military police is established to ensure law and order in the armed forces, prevent, detect and stop military offenses and crimes, and acts as a regular military inquiry body with a vertical structure and a single leadership.

The author identifies common features and functions of military police: registration and description of offenses, prevention of crimes among military personnel, investigation of crimes committed by them, and performance of certain functions of commandant's units.

Attention is drawn to the need to reform the Military Law Enforcement Service of the Armed Forces of Ukraine into a military police force, taking into account the standards of NATO member states in this area. The expediency of this reform within the framework of the overall reform of the Armed Forces of Ukraine is provided.

Key words: foreign experience, military police, crime prevention, war crimes.

Постановка проблеми. Збільшення кількості військових злочинів в умовах війни, збройних конфліктів, загроза безпеці держави зумовлюють необхідність реформування системи органів забезпечення правопорядку у Збройних Силах України (ЗСУ). Конфлікти між людьми чи будь-якими структурами – неминуча частина життя. Особливо це стосується армії, де служать люди, яких навчають використовувати свій інтелект, силу та агресивність у сучасній війні. У будь-якій цивілізованій країні існує певний звід законів, який досить повно описує всі види правопорушень, злочинів, що виникають у процесі суспільних і міжособистісних відносин, і визначає покарання за них. Але покладатися тільки на це недостатньо, тому створюється спеціальний орган - поліція - для дотримання і охорони цих законів, реалізації прав громадян і виконання певних обов'язків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про значну увагу до питань регулювання правопорядку в Збройних Силах України. Цим проблемам присвячені наукові роботи наступних вчених: Коломієць В., Ковалів М., Дроздова І., Котляренко О., Мельник С., Остапенко І. та ін. Водночас слід зазначити, що проблематика запровадження військової поліції все ще недостатньо досліджені на науковому рівні.

Метою статті є правовий аналіз основних функцій військової поліції в зарубіжних країнах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Враховуючи специфіку режиму, відносини в армії побудовані інакше, ніж у цивільному житті. Розглянемо як вирішуються подібні конфлікти у зарубіжних країнах, і що для цього сьогодні мають сучасні армії світу. Ніхто не стане заперечувати, що армії потрібна структура, здатна підтримувати порядок. В іноземних арміях цю функцію виконує військова поліція (ВП). Враховуючи, що ВП, як самостійний орган у системі військової юстиції різних країн світу, є специфічним органом, який формувався в різних історичних умовах та часових межах, його діяльність становить значний практичний і теоретичний інтерес. З цієї причини правовий статус ВП, структуру та систему органів управління доцільно розглянути на прикладі деяких зарубіжних країн.

Сьогодні ВП працює в більш ніж 40 країнах, включаючи США, Німеччину, Францію, Великобританію та Китай. «На пострадянському просторі інститут військової поліції існує в збройних силах Казахстану, Вірменії, Азербайджану, Грузії, а також в арміях країн Балтії» [1].

У США військову поліцію почали створювати понад 200 років тому. Військова поліція – це дуже велика структура, зі своїм штатом, зі своїм статутом, зводом законів. Відмінною рисою уніформи, крім нарукавної пов'язки з літерами «MP», були кашкети з яскраво-червоним верхом, за що поліцейські отримали прізвисько «Червоні». Сьогодні чисельність особового складу військової поліції Збройних Сил США, включаючи резервні складові, перевищує 30 тис. осіб. Основу його особового складу складають випускники військових академій та курсів невійськової підготовки офіцерів запасу при вищих навчальних закладах. Значну частину особового складу ВП складають жінки. Безпосереднє керівництво діяльністю військової поліції здійснює начальник військової поліції - заступник генерального інспектора Сухопутних військ.

У французькій армії давно існує інститут ВП, в його якості діє жандармерія і називається La Prevote. Історія цього відділу у Франції налічує майже 800 років. Чисельність французьких військовослужбовців

становить близько 100 тисяч осіб, і формально вони входять до складу збройних сил. Але оперативно ВП має діяти під керівництвом МВС Франції.

Чисельність особового складу ВП Бундесверу становить близько 4,5 тис. осіб. У Німеччині вона також має досить давню історію, починаючи з часів об'єднання розрізнених німецьких держав. Вермахт під час Другої світової війни не став винятком. Крім того, існувало два типи ВП - фельдполіція і фельджандармерія. Перший займався забезпеченням безпеки і порядку на окупованих територіях, а польові жандарми більше займалися охороною правопорядку в армії; на грудях носили спеціальні овальні металеві пластини, підвішені на ланцюгу, за що в «армії їх називали Kettenhunde (ланцюгові собаки)» [30].

У Великій Британії Королівські ВПС і ВМС мають власну ВП. Історія британських збройних сил сягає 13 століття; перші військові поліцейські з'явилися на берегах Туманного Альбіону в XVI столітті, але тільки в 1877 році був створений його регулярний корпус.

В Республіці Казахстан (РК) ця структура є самостійним, діючим правоохоронним органом, який створено Указом Президента Республіки Казахстан № 3465 від 22 квітня 1997 року «Про заходи щодо подальшого реформування системи правоохоронних органів Республіки Казахстан». У лютому 2005 року був прийнятий Закон Республіки Казахстан від 21 лютого 2005 року № 32-ІІІ ЗРК «Про органи військової поліції». Відповідно до нього військова поліція є правоохоронним органом, спеціально призначеним для забезпечення режиму правопорядку в Збройних Силах Республіки Казахстан, який входить до складу Збройних Сил Республіки Казахстан і безпосередньо підпорядкований міністру оборони Республіки Казахстан. Цей Закон встановлює правові основи, принципи, завдання та систему органів військової поліції Збройних Сил. Діяльність органів військової поліції ґрунтується на принципах законності, єдиноначальності, гласності, рівності всіх перед законом, поваги та дотримання прав і свобод людини і громадянина.

Проаналізуємо основні функції та повноваження ВП в іноземних арміях. У всіх арміях світу, де є армійська поліція, найчастіше вона лише реєструє та описує правопорушення, тобто здійснює дії, які в українських умовах є завданням військової прокуратури. Крім того, вони виконують деякі функції комендантських підрозділів. У США основними завданнями військової поліції є попередження злочинів серед військовослужбовців і розслідування скоєних ними злочинів. До речі, найточнішим визначенням відносин, які в українській мові називаються «дідівщиною» і які не вписуються в рамки основного закону в житті кожного військовослужбовця – військового статуту, в американській армії буде – «hazing (від англ. to haze - знущатися, висміювати новачків)» [5].

ВП повітряних сил США у воєнний час виконує функції охорони та оборони головних і передових командних пунктів дивізій і корпусів, ведення розвідки та захисту тилових районів, регулювання руху на дорогах і водних шляхах, спостереження за пересуванням біженців, виявлення та затримання дезертирів, інтернування цивільного населення та деякі інші функції. У деяких випадках армійська поліція може безпосередньо вирішувати тактичні бойові завдання. Тому низка військових експертів вказує на суттєво зрослу роль ВП у виконанні миротворчих завдань. Однією з найважливіших функцій військовослужбовців під час військових конфліктів є утримання військовополонених та забезпечення їх безпеки. У рамках цієї місії військова поліція США збирає військовополонених, евакуює їх і охороняє в таборах як у зонах бойових дій, так і на континентальній частині США. У мирний час підтримує дисципліну в гарнізонах, на військових базах і охороняє об'єкти, розслідує військові злочини, забезпечує регулювання дорожнього руху, а також бере участь в антитерористичних заходах. Крім того, до завдань військової поліції входить ліквідація або сприяння ліквідації заворушень серед цивільного населення, в тому числі в тих країнах, де дислокуються підрозділи збройних сил США.

До функцій військової поліції входить також захист вищих посадових осіб збройних сил США. ВП також відіграє «важливу роль у реалізації програми Пентагону по боротьбі з наркобізнесом» [2].

У Німеччині ВП є самостійним родом військ і забезпечує безпеку військових контингентів і дотримання законності. ВП Німеччини в мирний час вирішує завдання охорони військових об'єктів, органів управління, транспортного забезпечення, підтримання або відновлення порядку і дисципліни в частинах і підрозділах, запобігання злочинним діям проти військовослужбовців і військових об'єктів бундесверу і союзних військ.

32 групи німецьких фельд'єгерів, які діють у всіх родах військ і по всій країні, мають завдання підтримання правопорядку, забезпечення військово-транспортної служби та контролю за виконанням завдань безпеки. Вони захищають керівництво Бундесверу і Міноборони країни. Але випадки неконституційної поведінки солдатів і офіцерів розслідує незалежна від Міністерства оборони цивільна прокуратура. Здійснює також первинний контроль у місцях збору військовослужбовців, що відстають від військових частин, організує охорону і транспортування військовополонених, регулює пересування і охорону військ на шляхах просування. Разом із федеральною поліцією вона регулює потік біженців.

Основне призначення та повноваження сучасної Національної жандармерії Франції було закріплено в ст. 1 Указу «Про організацію та службу жандармерії», підписаного президентом Французької Республіки Емілем Лубе більше ста років тому: «Жандармерія є силою, призначеною для забезпечення громадської безпеки, підтримання правопорядку та забезпечення законів... Її діяльність поширюється на всю територію країни, а також на збройні сили. Жандармерія є невід'ємною частиною збройних сил країни і

адміністративно підпорядкована міністру оборони. Вирішує завдання в інтересах Збройних Сил, а також виконує поліцейські та адміністративні функції загальнодержавного масштабу. Оперативні заходи проводяться за погодженням з Міністерствами внутрішніх справ та юстиції. Завдяки цьому «діяльність жандармерії в цілому має міжвідомчий характер» [6].

У складі збройних сил Великої Британії є підрозділи Міністерства оборони, як безпосередньо підпорядковані Міністерству оборони, так і поліція збройних сил. ВП підпорядковується департаменту військової поліції, який входить до складу апарату постійного заступника Міністра оборони. Чисельність підрозділів військової поліції перевищує 5 тис. Поліція Міністерства оборони Великої Британії забезпечує безпеку військовослужбовців, озброєння, військової техніки та майна Збройних Сил як на військових об'єктах у країні, так і за кордоном. Охороняє громадський порядок щодо військовослужбовців і цивільного персоналу Збройних Сил, забезпечує охорону військових об'єктів, проводить на їх території слідчі та розшукові заходи, а також затримує та приймає заяви у підозрілих осіб. Крім того, ВП перевіряє військову техніку та вирішує низку інших завдань.

До складу Міноборони Великої Британії входить ряд спеціальних підрозділів, які забезпечують охорону вищого військового керівництва країни і «безпеку важливих військових делегацій» [4].

У сферу основних завдань військової поліції Республіки Казахстан (РК) входить забезпечення правопорядку у військах, попередження, виявлення і припинення військових правопорушників і злочинців. ВП тут виступає як штатний орган військового дізнання, який має вертикальну структуру та єдине керівництво.

Висновки. Як видно з вищесказаного, військова поліція є органом з досить серйозними повноваженнями, обсяг яких може коригуватися з урахуванням ситуації, що складається в кожній конкретній державі. Створення такого органу в Україні може дати новий поштовх реформам в армії, але це сприятиме їх позитивному спрямуванню лише в тому випадку, якщо не відбудеться проста заміна вже діючої сьогодні Військової служби правопорядку в армії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Коломієць В. Функціонування військової поліції у забезпеченні правопорядку: міжнародний досвід. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 1. С. 71–74.
2. Коломієць В. М. Організаційно-правові основи формування режиму законності і правопорядку у Збройних Силах України. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2020. № 2. С. 240–242.
3. Ковалів М.В., Дроздова І.В. Діяльність Військової служби правопорядку в Збройних Силах України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2016. Вип 2. С. 208-216.
4. Котлярєнко О. Військова служба правопорядку – суб'єкт реалізації правоохоронної функції держави. *Вісник національної академії прокуратури України*. 2013. №1. С. 116-121.
5. Мельник С. Система військової юстиції в країнах членах НАТО: теоретичні та практичні аспекти. *Система військової юстиції у забезпеченні національної безпеки України: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф.* Київ : Видав. дім «АртЕк», 2019. С. 57–64.
6. Остапенко І.О. Заснування військової поліції як органу підтримки правопорядку у військовому гарнізоні. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми: тези доп. круглого столу (м. Харків, 27 жовт. 2017 р.)*. Харків, 2017. С. 153-155.
7. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України: Закон України від 7 березня 2002 року №3099. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2002. №32. Ст. 225 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3099-14>

REFERENCES:

1. Kolomiets, V. (2020). Funktsionuvannia viiskovoi politsii u zabezpechenni pravoporiadku: mizhnarodnyi dosvid. [Functioning of the military police in ensuring law and order: international experience]. *Aktualni problemy pravoznavstva*. № 1. 71–74. [in Ukrainian].
2. Kolomiets, V.M. (2020). Orhanizatsiino-pravovi osnovy formuvannia rezhymu zakonnosti i pravoporiadku u Zbroinykh Sylakh Ukrainy. [Organizational and legal foundations of the formation of the regime of legality and law and order in the Armed Forces of Ukraine]. *Yurydychnyi elektronnyi naukovyi zhurnal*. № 2. 240–242. [in Ukrainian].
3. Kovaliv, M.V., Drozdova, I.V. (2016). Diialnist Viiskovoi sluzhby pravoporiadku v Zbroinykh Sylakh Ukrainy. [Activities of the Military Service of Law and Order in the Armed Forces of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav. Seriiia yurydychna*. Vyp 2. 208-216. [in Ukrainian].
4. Kotliarenko, O. (2013). Viiskova sluzhba pravoporiadku – subiekt realizatsii pravookhoronnoi funktsii derzhavy. [The military service of law and order is a subject of implementation of the law enforcement function of the state]. *Visnyk natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy*. №1. 116-121. [in Ukrainian].
5. Melnyk, S. (2019). Systema viiskovoi yustytysii v krainakh chlenakh NATO: teoretychni ta praktychni aspekty. [Military justice system in NATO member countries: theoretical and practical aspects]. *Systema viiskovoi yustytysii u zabezpechenni natsionalnoi bezpeky Ukrainy: zb. materialiv mizhnar. nauk.-prakt. konf.* 57–64. [in Ukrainian].

6. Ostapenko, I.O. (2017, October 27). Zasnuvannia viiskovoi politsii yak orhanu pidtrymky pravoporiadku u viiskovomu harnizoni. [Establishment of the military police as a law and order support body in the military garrison]. *Pravoohoronna funktsiia derzhavy: teoretyko-metodolohichni ta istoryko-pravovi problemy: tezy dop. kruhloho stolu*. 153-155. [in Ukrainian].

7. Pro Viiskovu sluzhbu pravoporiadku u Zbroinykh Sylakh Ukrainy. (2002, March 7). [On the Military Service of Law and Order in the Armed Forces of Ukraine]. *Zakon Ukrainy №3099*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3099-14> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 9.05.2024

УДК 342.951

DOI: 10.36550/2522-9230-2024-16-75-79

Гриценко Володимир Григорович,
доктор юридичних наук,
професор, заслужений юрист України,
професор кафедри права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
v.gritsenko69@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-4813-6153

Сокурєнко Олена Анатоліївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка
olena7842@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8169-3720

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ОРГАНАМИ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті досліджено адміністративно-правове забезпечення державної та національної безпеки органами Служби безпеки України в умовах воєнного стану. Наголошено, що дана тематика є дуже актуальною і важливою для розуміння складних викликів, перед якими стоїть сучасна Україна.

Акцентовано увагу, що правове забезпечення національної безпеки охоплює широкий спектр правових норм, механізмів та інструментів, спрямованих на забезпечення безпеки держави в усіх її аспектах.

Визначено, що Служба безпеки України є важливим суб'єктом адміністративно-правового забезпечення в умовах воєнного стану та її діяльність є ключовою для забезпечення національної безпеки та стабільності країни. Це вимагає від СБУ високої професійної підготовки, стратегічного мислення та ефективного використання ресурсів для забезпечення захисту інтересів України в складних умовах сучасного геополітичного середовища.

Наголошено, що органи Служби безпеки України мають чітко визначені повноваження та обов'язки в умовах воєнного стану, що регулюються відповідним законодавством.

Визначено, що забезпечення суб'єктивних прав населення СБУ здійснює внутрішню і зовнішню адміністративну діяльність із застосуванням сукупності спеціальних юридичних форм і методів регулювання. Внутрішня діяльність спрямовується на впорядкування та управління відомчої системи зсередини, зовнішня діяльність – передбачає забезпечення адміністративно-правового регулювання реалізації, охорони та захисту суспільних відносин, учасниками яких є невідконтрольні суб'єкти.

Окреслено, що адміністративне забезпечення охоплює питання правопорядку та захисту прав людини під час воєнного стану. Служба безпеки зобов'язана забезпечувати законність своїх дій та захищати права громадян під час проведення спеціальних заходів.

Ключові слова: Служба безпеки України, адміністративно-правове забезпечення, державна безпека, національна безпека, права і свободи людини і громадянина, правоохоронні органи, правоохоронна діяльність.

Grytsenko V., Sokurenko O. ADMINISTRATIVE AND LEGAL PROVISION OF STATE AND NATIONAL SECURITY BY BODIES OF THE SECURITY SERVICE OF UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF THE STATE OF MARTIAL

Випуск 16. 2024

© В.Г.Гриценко, О.А.Сокурєнко, 2024